

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בס"ד, כ"ח אב, תשפ"ג

עבד עברי עובד את הבן

א. מקורות יסוד

1. עיינו במשנה ב (יד:). ביחס למי מצוין שיוצא במיתת אדון? מה נראה דינם של העבדים האחרים המוזכרים במשנה?
2. עיינו במדרשי ההלכה הנוגעים לדין זה (מצורפים).
3. מכילתא דר"י:
 - (א) אילו יורשים מוזכרים במכילתא?
 - (ב) נרצע – ראו את "שהיה בדין". מהו הסבר הדרשה?
 - (ג) מכאן אמרו – האם המסקנה ב"מכאן אמרו" תואם את הדרשה? עמדו על משמעות התופעה של "מכאן אמרו".
4. מכילתא דרשב"י – ראו את ההבחנה בין בן ליורש, ואת הסברו.
5. ספרי:
 - (א) אף כן ראו את ההבחנה בין בן ליורש. (מומלץ לעיין בחילופי הנוסח לשורה הראשונה במה' פינקלשטיין).
 - (ב) השווו בין דרשת מכילתא דרשב"י והספרי המבחינות בין בן ליורש.
 - (ג) עמדו על הזיקה כאן בין הדרשה ובין "מכאן אמרו".
6. סוגיית הבבלי:
 - (א) לימדו את הסוגיה יז - הברייתא וניתוחה על ידי הסוגיה.
 - (ב) איזה מהדרשות המוזכרות בסוגיה מצויות במדרשי ההלכה?
 - (ג) שימו לב לקיומן של דרשות אמוראיות בסוגיה. לאילו הלכות? האם הלכות אילו מופיעות בספרות התנאים?
 - (ד) על רקע ה"ל – עמדו על משמעות שאלת הגמרא ביחס לאמה עבריה – "הא מיבעי ליה לכדתניא".
 - (ה) עיינו בספרא בהר, פרשה ו פרק ח' הלכה ז' (מצורף).
 - (ו) אני ממליץ להיעזר בספרו של ע"צ מלמד, מדרשי ההלכה של התנאים בתלמוד הבבלי.
7. ירושלמי:
 - (א) הלכה ב' סוגיה 13, מה' מנחם כ"ץ, שו' 148-157.
 - (ב) הלכה ב' סוגיה 17, שו' 227-237.
8. חשבו על משמעות ההלכה הנלמדת והחילוקים השונים – מה מלמדת הסוגיה על מעמד עבד עברי? על היחס בין הקטגוריות השונות של עבדות?

ב. בן מול שאר יורשים

- בסוגיתנו עולה שיש מעמד שונה של בן לעומת שאר יורשים. נרחיב את היריעה בנדון:
1. עיינו בלשון הפסוקים בבמדבר כ"ז, ח-יא. שימו לב לתיאור השונה של בן היורק לעומת שאר היורשים.
 2. עיינו ב"ב קח: "דתניא שארו... כי הדדי ניהו" (להרחבה – רז"ה במאור הגדול, נב. ברב אלפס, ד"ה מאי דרשא, עד "כאילו הוא קיים").
 3. שדה אחוזה – עיינו ערכין כה. המשנה ובגמרא כה: שעליה.
 4. רשות יורש כרשות לוקח:
 - (א) ב"ק קיא: המשנה ובמחלוקת רבא ורי בר חמא.
 - (ב) שו"ע חו"מ סימן שנג, בסמ"ע ס"ק ט'.
 5. להרחבה – יד רמה לב"ב קמט. ד"ה איבעיא להו.

מדרשי ההלכה

מכילתא דר"י

...כי תקנה עבד עברי.

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בס"ד, כ"ח אב, תשפ"ג

בנמכר בבית דין על גניבתו הכתוב מדבר, שיהא עובדו ועובד את הבן.
או אינו מדבר אלא במוכר עצמו,
כשהוא אומר +ויקרא כה לט+ וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך, הרי מוכר עצמו אמור,
הא מה תלמוד לומר כי תקנה עבד עברי,
בנמכר בבית דין על גניבתו הכתוב מדבר, שיהא עובדו ועובד את הבן.

ועבדו, אותו הוא עובד, ואינו עובד הבן;
שהיה בדין, מה אם העובד שש שמיעט הכתוב יציאתו, הרי הוא עובדו ועובד הבן,
נרצע שריבה הכתוב יציאתו, אינו דין שיהא עובדו ועובד הבן,
ת"ל ועבדו, אותו הוא עובד ואינו עובד הבן;
מכאן אמרו, עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת, נרצע והעבריה לא את הבן ולא את הבת.

ואם לבנו ייעדנה. לבנו ייעדנה ולא לאחיו;
שהיה בדין, ומה הבן שאינו נכנס תחתיו ליבוס, הרי הוא ייעד, אחיו שהוא בא תחתיו ליבוס, דין הוא שיעד;
לא, אם אמרת בבן שהוא נכנס תחתיו לאחוזתו, תאמר באחיו שאינו נכנס תחתיו לאחוזתו לפיכך לא ייעד,
ת"ל אם לבנו ייעדנה, לבנו ייעד ולא לאחיו.

מכילתא דרשב"י

שש שנים יעבד אף את הבן
יכול אף את היורש
ת"ל ועבדך (דב' טו יב) ולא את היורש
מה ראית להביא את הבן ולהוציא את [היורש]
[א]חר שריבה הכתוב מיעט מביא אני את הבן שקם [תחת האב] [לי]עידה ולשדה אחוזה [ומוציא אני] את
היורש שלא קם [תחת [האב] ליעידה ולשדה [אחוזתו]].

אדניו יתן לו אשה לרבות את הבן.

ועבדו לעולם
יכול [אף את הבן
ת"ל ועבדך] ולא [לבנו
שהיה בדין, מה כסף שאין קנה יתר על ש]ש הרי הוא קונה לבן, רצ[יעה שהיא קונה יתר על ש]ש אינו דין
שתהא קונה לבן
ת"ל והיה [לך (שם) ולא לבן

ספרי דברים

ועבדך שש שנים, אף את הבן
יכול אף את היורש
תלמוד לומר +שמות כא ב+ שש שנים יעבוד
מי לחשך להביא את הבן ולהוציא את היורש
מביא אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה ומוציא אני את היורש שלא קם תחת האב ליעידה
ולשדה אחוזה.

והיה לך עבד עולם, כל ימי עולמו של אדון אפילו נמכר שלשים שנה וארבעים שנה לפני היובל
מיכן אתה אומר עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת נרצע לא את הבן ולא את הבת.

מדרש תנאים

והיה לך עבד עולם, כל ימי עולמו של אדון אפילו נמכר שלשים שנה וארבעים שנה לפני היובל מיכן אתה אומר
עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת נרצע לא את הבן ולא את הבת.

ועבדך שש שנים אף את הבן
יכול אף את היורש ת"ל ועבדך ולא את היורש שהבן קם תחת אביו ליעידה ולשדה אחוזה מה שאין כן ביורש
והיה לך אין הנרצע עובד את הבן:

עבדים – דף מספר 7

ישיבת הקיבוץ הדתי – עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

בס"ד, כ"ח אב, תשפ"ג

ספרא בהר פרשה ו ד"ה פרק ח

(ד) וחשב עם קונהו, עמו הוא מחשב ואינו מחשב עם היורשים,